

ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՀԱՅ ՀՈՐԻԶՈՆԸ

Փոթորիկ մը՝ որ շէնքերը կը կործանէ, ծառերը կը տապալէ, հրաշագեղ պարտէզները կը փճացնէ՝ իր աւերներով, սակայն Բարին կը ծնանի։ Երկրորդ օրն իսկ կը տեսնէք ժողովրդեան եռանդը կործանուած տունը կանգնելու, նոր ծառեր տնկելու, վերջապէս աւերը անյայտացնելու գեղեցկագոյնով։

Երկարագոյն փոթորիկ մ'էր Համիտեան շրջանը՝ ուր քառորդ մը գար կապկպուած մնաց իր բողբոջման մէջ։ Մտքի, զարգացման և զգացման ազատութիւնը, ամէն բան դէպի յետ կ'երթար։

Այդ երկարագոյն փոթորիկը սակայն իր վերջն ունեցաւ. բայց ընդհակառակը՝ ջախջախուածը կանգնելու ձեռնարկութիւնը տակաւին իր սկզբնաւորութիւնը չունեցաւ։

Եւ այսօր երբ ականարկ մը տանք տասն և ութ ամսուան ազատ շրջանին վրայ՝ երեք բան պակաս պիտի գտնենք։

Կիանքի, Գրականութեան, Դպրոցներու անկանոնութիւն։

Առաջինը պէտք էր ծնանի Սահմանա-
ԲԱԶՄԱՎԷՊ ԴԵԿՏ. 1909

Հսկումը

դրութեան առաջին վայրկեանին, երկրորդը պէտք է որ սկսուէր միևնոյն ժամանակ՝ երրորդը՝ զընդունինք թէ ժամանակի կը կարծուի:

Օր մ'եղաւ՝ որ Սահմանադրութիւնը հաստատուեցաւ Օսմանեան երկրին մէջ. ահ, այն ինչ յարգանք նահատակներուն, ինչ ակնածութիւն Յեղափոխական մարմիններուն:

Եւ այս շարժումը ամէն կողմ, ամէն անկիւն յեղափոխականներ ծնոյց: Պոլսական գրագէտը յարգ Թուրքիայու համար Իսաշահական գրուեցաւ, ուրիշ մը Հնչական. և պաշտօնական մարմիններն ի սկզբան խաբուած պոչ կեղծաւոր դէմքերէն՝ ան որքան սիրալիբ ընդունելութիւններ ըրին:

Այսօր ընդհակառակն է. պահպանողական տարրը պայքար մը կը մղէ այդ մարմիններուն դէմ. և օրէ օր կը սաստկանայ այդ մղումը՝ որ փոթորկաբեր ամպերու համազօր կը թուի: Ախ, այս մի և նոյն պատմական ոգին, որ այսքան դարեր մեզի հետ կ'ապրի սերունդէ սերունդ փոխանցելով, ապաք իր ազգակործան ուժէն բան մը կորսնցնելու՝ մինչև 1909 կը հասնի:

Ամենէն մեծ չարիքները, ոճիրները, կոխները, ամենաշնչին կէտէ մը կը ծնին: Նայուածք մը, խօսք մը, սող մը գիր՝ պատերազմներու սերմեր են:

Ինչո՞ւ երէկ ակամաններ Յեղափոխութեան՝ և այսօր խալեցի:

Սխալ՝ երկու կողմանէ ևս: Կեանքը միշտ կոխ է. գեղեցիկը, ճշմարիտը, բարին՝ քանի որ կան՝ պէտք են ըլլալ նա՝ անոնց շրջանակները՝ տգեղը, սուտը, չարը:

Սակաւագիւտ դէպք մ'է՝ եթէ ո՛ր և է կուսակցութիւն, ընկերակցութիւն և կարծիք իրեն հակառակորդներն ևս չունենայ:

Ըսինք թէ Սահմանադրութեան առաջին օրերուն՝ ամէն ոք ջանաց կուսակցութեան մը փարիւլ: և քանիներ կային անոնց մէջ աննկարագիր անձինք: Ասոնց մէջ չգտնուեցան գեղծարարներ, նոյն իսկ

հիներուն մէջ չերեցան հայ ժողովուրդը կեղեքողներ. ցանինք հայ գիւղացին ջարդելու պատճառներ տուին և վատութիւններով ընկերակցութեան անունը աղարտեցին:

Ամէն մարմին սակայն իր փտտած անդամներն կրնայ ունենալ: Չասոնք իրենց իբր զէնք առին գիտուն հակաեղափոխականներն, և խաբելով ռամիկ ժողովուրդը՝ անուանարկել տուին ամբողջ մարմինը:

Ո՞ր և է ընկերութեան մէջէն կրնան երևան գալ չարեր, և անոնք որքան ալ բազմաթիւ ըլլան՝ չեն կրնար արատաւորել այն ընկերութիւնը՝ որուն անունով կը կոչուին, եթէ այդ գեղծարարներուն արարքը արդէն դատապարտուած է ընկերակցութեան ամբողջութենէն: Ասիկա պէտք էին ընդունել և յայտարարել Յեղափոխական մարմինները՝ տգէտ և ռամիկ ժողովուրդը պապանձեցնելու համար:

Ահա այս կէտին վրայ է որ կը յամառին ոմանք, և պայքարը կը շարունակուի ուժգնապէս, և որ հայ կեանքը կը խանգարէ:

Մամուլ ազատութիւնը երևան հանեց ռամիկ գրչակներ, որոնք ծաղրածութեամբ, տեղական ռամիկ ասացուածներով դիւրաւ կրցան անուանարկել այս կամ այն անհատը կամ մարմինը, և շատերն որ որքան ախորժով կը կարդան զանոնք:

Ըստ իս, մտքերը ու սրտերը խաղաղելու միակ միջոցն է՝ Մամուլը օրինաւոր ազատութեան սահմանին մէջ ղենել, և այդ՝ կ'ըլլայ ընթերցողներու ազդեցութեամբ:

Պէտք է ամէն հայ զգայ թէ այսօր ազգը բարոյական և նիւթական ճգնաժամի մը մէջ կը գտնուի: Մեր այսօրուան լուսամիտ դասակարգը՝ երբ զրական հրապարակի վրայ՝ հանրութիւնը իր ապանձնական խնդիրներով կը զբաղեցնէ, անդին Հայրենիքը սովի և արիւնի մէջ կը թողու:

Աստեղն է որ ռամիկը լուս, իմաստակ զբաղակները գիտնան իրենց գրիչը գործածելու կերպը և լուսամիտները ներքին բն-

ցեալին. և այսպէս պիտի կանգնուի յառաջիկայ տարուան նոր շէնքը՝ որ հայ կեանքն է:

*

Կեանքին հետ ա՛յո մենք զրչին ազատութիւնն ալ կ'ուզէինք, բայց այսօր բովանդակ հայ գրական կեանքը ամլութեան մէջ է:

ստեղծները պիտի ողբանիրենց երգերով: Բնութեան հրաշալիութեան մէջ աչքը բացողը՝ այդ բնութիւնը պիտի երգէ. — այդ պատճառաւ է որ այսօր մեր ուսանայ եղբայրներէն զրական ո՛ր և է արտադրութեան շէնք սպասեր:

Արտասահմանի հայ գրագէտները Սահմանադրութեան հետ Պոլիս դարձան. ո՛ւր

« Ասա այդ մեր՝ ցեղ »:

Գրականութիւնը ազգի մը ամենամեծ կըրթիչն է. և անոր սէրը արծարծողն է մասուլը: Ո՛ւր են Մասիսներն, Մաղիկներն, Մուրճներն. ո՛չ ոք կայ որ զանոնք վերականգնել խորհի:

Գիտենք թէ արտաքին յեղաշրջութիւնը՝ մեծ ազդեցութիւն ունին զրականութեան վրայ. գերի ազգի մը բանա-

նն անոնց զրական գործերը. դժբախտաբար ամէնքն ալ կեանքի կոիւով կը զրաղին, և ցաւալին այն է՝ որ իրենց խոյեաններ ունին իրենց ազգակիցները:

Լրագիրները, շաբաթաթերթերը քիչ կուզան՝ հասարակութեան առջև հանելու անհատներու յարձակողական տողերը:

Մենք Ազատութեան հետ խաղաղու-

թիւնը կ'ուզէինք, Ազատութիւնը շնորհուեցաւ. և սակայն մենք երբէք չկարենալով ըմբռնել այդ ազատութեան սահմանը՝ այնքան չարիքներ ստեղծեցինք, և այսօր խաղաղութիւնը կը վանննք՝ անձնական վէճերը, յարձակումները, հրապարակի վրայ դնելով և քսութիւններով լրագրութեան էջերը մոտենելով:

Ասիկա գուշակուեցաւ արդէն երբ Սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ և այս նշապատակով սկսուեցաւ ընդհ. խմբագրական ժողով մը կազմել՝ այս գուշակութիւնները չիրականացնելու համար: Ո՛չ մէկ գործ, ո՛չ մէկ արդիւնք:

Մեծ պակասը՝ որ ակն յայտնի է պուսական կեանքին մէջ այն է՝ որ գրագէտները — մանաւանդ աւելի խմբագրապետները — փոխանակ առաջնորդելու՝ կ'առաջնորդուին խօսմանէն. և արդէն ասոր հետեանքը չէր քանի մ'օրագիրներու դադարումը:

Նախկին պատրիարք Օրմանեանի Հաշիւները կարգադրող Յանձնաժողովներու ծանուցումները՝ եթէ այսօր հաւաքուին՝ մեծ հատոր մը կը ձևացնեն. և այդ աւէնքը ինչ կ'ըսեն: Օր մը կը ծանուցուի թէ այս ինչ անդամը կը հրաժարի, երկրորդ օրը՝ նոր մը կ'առաջարկուի, երրորդ օրը՝ ժողովքի կը հրաժարուին, չորրորդ օրը՝ հաւաքուած անդամները մեծամասնութիւն չեն կազմեր, հինգերորդ օրը քարտուղարը կը բացակայի, վեցերորդ օրը՝ ատենապետը. եօթներորդ օրը սկիզբէն կը սկսին, և այսպէս տարիուկէս մի և նոյն յոռի շրջանն է հրապարակի վրայ:

Իսկ գալով կրթական գործին՝ այն ևս անկարգ վիճակի մը մատնուած է. չկայ կեդրոն մը, հեղինակաւոր կեդրոն մը՝ որ կարենայ ազդեցութիւնը ունենալ մի և նոյն ծրագրով վարելու ազգային վարժարանները, կազմակերպելով ուսմանց լուրջ ծրագիր մը: Այս անկանոնութիւնը վերազրեի է ազգային ընդհանուր ներքին խառնակութեան և անհամաձայնութեան:

Եւ մամուլը փոխանակ անձնական խըն-

դիրներով զբաղելու՝ պէտք էր այս երեք կենսական հարցերով զբաղիլ. վասն զի ազգ մը իր գոյութիւնը պիտի պահէ ներքին խաղաղութեամբ, զրականութեամբ և զարգացմամբ:

Հ. Մ. ՊՈՏՈՐԵՍԵՆ

ՇԻՒԼԼԵՐԻ 150 ԱՄԵՍԱԿԸ

Անցեալ ամիս կատարուեցաւ Շիւլլէրի ծննդեան 150 ամակը: Այս ժողովրդական մեծ բանաստեղծը ծնած է 1759ի Նոյեմբեր 10ին Վիւրդէմպէրկի զարդագեղ Մարպաի քաղաքին մէջ:

Թիրախ զարմանք կ'ազդէ՝ տեսնել թէ ինչպէս Շիւլլէր տակաւին ազդեցութիւն կ'ընէ Գերման ժողովրդեան վրայ: Մինչդեռ բարձր դասակարգը կը նախընտրէ կէօթէն, որ աւելի ազնուապետական է և նուազ ազգային բանաստեղծ:

Գերման ժողովուրդը դեռ դար մը վերջ՝ կ'զգայ իւր սրտին թելերուն թրթռումը բանաստեղծին շեշտերուն մէջ, որ ամենէն աւելի լաւ հասկըցաւ և յայտնեց իւր ձկտաձկները: Չենք ուզեր հոս պնդել քաղաքական այն ձկտաձկներուն վրայ՝ զոր ոմանք կը ջանան պրպտել Շիւլլէրի գործերուն մէջ:

Շիւլլէր իւր գրուածոց մէջ յառաջացեալ ազատական մը չեղա՝ պաշտպանելով որ ժողովուրդը ինքնիքն կառավարուի, այլ ազգերու իրաւունքը կը պաշտպանէ, ազգ մը ուրիշ ազգերէ չ'կառավարուի:

Այս նիւթիս վրայ են հետեւեալ Տրամները. Տոն կարուս և Ստորին Նահանգները ընդդէմ Սպանիոյ, Ուլէանի Գատրիկը (La Pucelle d'Orléans) և Ֆրանսան ընդդէմ Անգղիոյ, Գուլիէլմոս Թէլլ և Ազատ լեռնականներն ընդդէմ Աւստրիոյ:

Շիւլլէր մեծ համակրանք մը կը տածէ ընկճուած ժողովուրդներուն հանդէպ, և իւր այս անկախ հայրենասիրութեան համար՝ նա Գերմանիոյ և Զուիցերիոյ ամենէն ժողովրդական բանաստեղծն է: